

Kestävää, reilua ja yhteistä hyvinvointia

Vihreät linjat hyvinvointivaltion perustasta 2000-luvulla

Hyväksytty valtuuskunnassa 28.3.2015 - STILISOIMATON VERSIO

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tiivistelmä ohjelmasta.....	2
3. Vihreän hyvinvointivaltion periaatteet.....	3
4. Viisi hyvinvointivaltion tulevaisuuteen vaikuttavaa kehityskulkua ja vihreitä ratkaisuja niihin....	5
Väestön ikääntyminen.....	5
Yhteiskunnan eriytyminen ja ylisukupolviset ongelmat.....	6
Digitalisaatio ja automatisaatio.....	7
Hidas talouskasvu.....	7
Monikulttuurisuus.....	8
5. Hyvinvointivaltion painopiste tulevaisuudessa.....	9
6. Hyvinvointivaltion rahoitus.....	11
7. Kenen vastuulla on hyvinvointi? - yksilön ja yhteiskunnan suhde.....	12
8. Hyvinvointipalvelujen järjestäminen - julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin roolit.....	13

1. Johdanto

Tämä ohjelma kuvaa vihreää näkemystä hyvinvointivaltiosta. Ohjelma rakentaa yleiskuvan siitä, millainen on vihreä hyvinvointivaltio ja miten se saavutetaan. Ohjelman aikajänne on pitkä: useita vuosikymmeniä. Tässä ohjelmassa emme keskity päivänpolttaviin kysymyksiin tai yksityiskohtaisiin muutoksiin vaikkapa sosiaali- ja terveys- tai koulutuspolitiikassa. Niiden paikka löytyy muista Vihreiden ohjelmista. Sen sijaan kuvaamme sitä, millaisen hyvinvointivaltion haluamme rakentaa ja mitkä periaatteet sitä ohjaavat. Hyvinvointivaltion rahoitusta käsittelemme yleisperiaatteiden tasolla sekä vihreinä ratkaisuinä käynnissä oleviin muutoksiin. Yksityiskohtaisemmat talouspoliittiset linjat löytyvät nekin muista Vihreistä ohjelmista.

Ohjelman aluksi kuvailemme vihreän hyvinvointivaltion periaatteet. Tämän jälkeen esittelemme viisi käynnissä olevaa mullistusta, joilla on vaikutusta hyvinvointivaltioon, ja vihreitä vastauksia niihin. Näin luomme pohjan sille, millaisen hyvinvointivaltion haluamme ja millaisessa maailmassa olemme sitä rakentamassa. Tämän jälkeen käsittelemme vielä muutamia hyvinvointivaltion kannalta olennaisia teemoja: painopisteiden valintaa; yksilön ja yhteiskunnan suhdetta; sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin roolia.

2. Tiivistelmä ohjelmasta

Haluamme pelastaa hyvinvointivaltion. Rakentaa siitä entistä ehomman ja maailman myllerryksissä kestävä.

Suurimmat tällä hetkellä vallitsevat hyvinvointivaltioon vaikuttavat muutokset ovat väestön ikääntyminen ja hoivamenojen kasvu, ilmastonmuutos, tekniikan ja toimintamallien huiman kehityksen vaikutus työllisyyteen, monikulttuurisuus, hidas talouskasvu ja yhteiskunnan eriytyminen. Vastauksina näihin hyvinvointivaltiolle esitettyihin haasteisiin esitämme muun muassa seuraavia keinoja:

- Kaikille suomalaisille taattava perustulo
- Työurien pidentäminen kestäväällä ja oikeudenmukaisella tavalla
- Panostus varhaiskasvatukseen ja koulutukseen sekä kattaviin tukipalveluihin
- Työperäisen maahanmuuton lisääminen ja kotoutumiseen panostaminen
- Panostus matalan kynnyksen peruspalveluihin sekä varhaiseen puuttumiseen
- Työn jakaminen useamman kesken sekä työllisyysasteen nostaminen

Katsomme, ettei hyvinvointivaltio ole valmis. Sen tulee kehittyä kaiken aikaa. Vihreä näkemys hyvinvointivaltiosta suuntaa tulevaisuuteen. Painotamme erityisesti sellaisia ratkaisuja ja keinoja, jotka rakentavat hyvää, kestävää tulevaisuutta ja joiden pitkän aikavälin vaikutukset ovat positiivisia. Siksi meille tärkeimpiä ovat:

- **Lapset, nuoret ja koulutus ykkösinä.** – Meillä ei ole varaa leikata tulevaisuudesta.
- **Ennaltaehkäisevää ja uutta rakentavaa toimintaa.** – Jälkien korjaaminen on aina kalliimpaa kuin ongelmien ehkäisy.
- **Järkevät ja tehokkaat menetelmät kaikkeen toimintaan.** – Haluamme, että koko hyvinvointivaltio on valmis kehittämään ja että aina valitaan paras ja tehokkain tapa toimia.

Vihreät näkevät, että hyvinvointi on kaikkia varten. Tämä ei kuitenkaan tarkoita aina samaa kaikille vaan toisinaan tarvitaan erityispalveluja ja toisaalta taas esimerkiksi varallisuus tai tulotaso voi vaikuttaa palvelujen hintoihin. Mielestämme julkisen vallan rooli tulee olla laaja. Yhteisön tulee tukea ihmistä erilaisissa tilanteissa. Ymmärrämme, että ihmisten lähtökohtiin ja elämäntilanteisiin vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi perhetausta ja yhteiskunnan rakenteet. Siksi ihmistä ei voi laittaa yksin kantamaan vastuuta kaikista toimistaan tai olosuhteistaan. Valtio ei saa holhota vaan sen tulee tukea ja mahdollistaa ihmisten oma toimijuus. Kaikille on mahdollistettava omannäköinen elämä.

Hyvinvointivaltion perusta rakentuu ihmisten hyvälle koulutukselle sekä työn tekemiselle ja toimeliaisuudelle. Hyvinvointivaltio rahoitetaan ensisijaisesti riittävällä verokertymällä ja korkealla työllisyysasteella. Näiden edellytyksenä ovat yritysten monipuolisuus ja kannattavuus. Tehokkaalla toiminnalla ja uusilla käytännöillä voidaan löytää säästöjä. Julkisella vallalla on kokonaisvastuu hyvinvointipalveluista. Sen tulee koordinoita ja valvoa palveluja, niiden laatua ja tuottajia ja lähtökohtaisesti myös tuottaa palvelut itse. Palvelujen mahdollisen ulkoistamisen on tuotettava selvää hyötyä kokonaisvaikutukset huomioiden. Yhteistyötä tulee kehittää ja panostaa valinnanvapauteen ja ihmisten osallistumiseen.

3. Vihreän hyvinvointivaltion periaatteet

Hyvinvointivaltio on suomalainen ylpeydenaihe. Sitä on yhdessä rakennettu ja julkisissa puheissa siihen on yhteisesti sitouduttu. Yhtä aikaa hyvinvointivaltion kulmat natisevat eikä kaikella päätöksenteolla suinkaan rakenneta hyvinvointivaltiota. Ikäluokat pienentyvät ja hoivamenojen kasvu on edessä. Miten tämä yhtälö ratkaistaan?

Me vihreät olemme sitoutuneet pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin, joka korkean veroasteen avulla takaa laajat julkiset palvelut ja huolehtii kaikkien toimeentulosta. Se on luonut tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa tausta tai varallisuus ei määritä ihmisen elämää eikä kukaan ole vain oman onnensa seppä. Se on rakentanut suomalaista unelmaa, jossa kukin voi itse valita, millaisen elämän elää ja luottaa siihen, että yhteiskunta tukee tällä matkalla aina neuvolasta saattohoitoon.

Hyvinvointivaltio ei ole valmis. Yllä esitetty elämäntilanne on Suomessa mahdollinen mutta ei aukottomasti, ei varmuudella eikä yhtä helposti kaikille. Hyvinvointivaltion tulee elää ajassa, olla valmis kohtaamaan uudet haasteet ja uudet tavoitteet. Meidän tulee rakentaa hyvinvointivaltiota yhä eteenpäin, jotta se voi todella toteuttaa tavoitteensa: rakentaa hyvää, tasa-arvoista ja onnellista yhteiskuntaa, kaikkien yhteiskuntaa.

Suomalainen hyvinvointivaltio on oikealla pohjalla. Sitä ei tule räjäyttää. Sitä tulee tukea, paikata ja kehittää. Vihreinä suuntaviivoina tässä kehitystyössä ovat seuraavat periaatteet:

Vihreä hyvinvointivaltio on universaali. Suomalainen hyvinvointivaltio takaa ihmis- ja perusoikeudet, perustoimeentulon sekä oikeuden julkisiin palveluihin kaikille Suomessa asuville kansalaisuudesta riippumatta eli *asumisperusteisesti*.

Vihreä hyvinvointivaltio ottaa huomioon ympäristön hyvinvoinnin. Ihminen on osa luontoa, eikä hyvinvointivaltio voi toimia ympäristön kantokyvyn kustannuksella. Hyvinvointivaltio voi säilyä ja kehittyä vain, jos luonto säilyy elinvoimaisena ja ympäristö elinkelpoisena.

Vihreä hyvinvointivaltio on ihmisläheinen ja ihmisarvoa kunnioittava. Vihreä hyvinvointivaltio kunnioittaa jokaisen ihmisen luovuttamatonta ihmisarvoa. Hyvinvointivaltio ottaa huomioon ihmisten yksilölliset tarpeet ja huomioi erilaiset elämäntilanteet. Julkinen valta ei ole etäinen toimija, jonka ihminen kohtaa vain hätätilanteissa. Hyvinvoinnissa keskeistä on ihmisten välinen kohtaaminen, silloinkin kun kyse on yksilön ja virallisen tahon edustajan välisestä vuorovaikutuksesta.

Vihreä hyvinvointivaltio kiinnittää erityistä huomiota huono-osaisimpiin. Hyvinvointivaltion idea on kaikkien yhteiskunnan jäsenten perusoikeuksien ja perusturvan takaaminen. Käytännössä tämä tarkoittaa erityistä huomiota ja voimavaroja heikoimpien auttamiseen. Vihreään hyvinvointivaltioon kuuluu myös sen ymmärtäminen, että kuka tahansa voi vuorollaan päätyä heikoimman asemaan eikä kyse ole vain ihmisen omista valinnoista. Haluamme konkreettisesti auttaa heikoimmassa asemassa olevia mutta myös murtaa rakenteita, jotka estävät ihmisten oman nousun parempaan elämään.

Vihreä hyvinvointivaltio tavoittelee ihmisten onnellisuutta. Vihreä hyvinvointivaltio luo mahdollisuudet sille, että ihmiset voivat tavoitella onnellisuutta ja voida hyvin. Ihmisten omille, yksilöllisille valinnoille annetaan tilaa ja julkinen valta rakentaa pohjan, jonka varassa jokainen saa kukoistaa. Ihmisten onnellisuus ja sen edistäminen ovat politiikan keskeisiä tavoitteita.

Vihreä hyvinvointivaltio tukee osallistumista. Vihreässä hyvinvointivaltiossa kansalaiset eivät ole passiivisia vastaanottajia tai toiminnan kohteita vaan aktiivisia toimijoita. Ihmisten aktiivisuuteen ja toimijuuteen kannustetaan kaikilla tasoilla. Vihreä hyvinvointivaltio haluaa voimaannuttaa ihmiset toimijoiksi omassa elämässään ja koko yhteiskunnan tasolla.

Vihreä hyvinvointivaltio on demokraattinen. Demokratialla tarkoitetaan paitsi yhteiskunnallisia rakenteita kuten lainsäädäntö- ja toimeenpanovallan eriyttämistä, yleistä äänioikeutta ja esimerkiksi median vapautta, myös avointa ja toimivaa kansalaisyhteiskuntaa, jossa on mahdollista vaikuttaa myös vaalien välillä.

Vihreä hyvinvointivaltio on ratkaisukeskeinen. Vihreässä hyvinvointivaltiossa ratkaisut tehdään sillä perusteella, mikä parhaiten vie kohti yhteisiä tavoitteita ja toimivaa hyvinvointivaltiota. Vihreät ratkaisut eivät ole lähtökohtaisesti oikeistolaisia tai vasemmistolaisia vaan vihreitä. Argumentit ja kokonaisuus ratkaisevat, ei päätösten kylkeen lyödyt leimat tai värikoodit.

Vihreä hyvinvointivaltio on pitkäjänteinen. Päätöksenteon aikajänne on pitkä: katse on kaukana ja tämän päivän poliittisissa suhdanteissa pidetään aina mielessä pitkän aikavälin tarpeet ja tavoitteet. Vihreä hyvinvointivaltio ei säästä tai leikkaa lyhytnäköisesti vaan toiminnan pitkän aikavälin vaikutukset otetaan aina huomioon. Vihreä hyvinvointivaltio on kestävä.

Vihreässä hyvinvointivaltiossa tulo- ja terveyserot ovat vähäiset. Pohjoismaisissa yhteiskunnissa tuloerot ovat maailmanlaajuisessa vertailussa pienet. Tuloerojen kasvu ei ole hyvinvointivaltion periaatteiden mukaista. Pienet tuloerot ylläpitävät yhteiskunnallista vakautta ja tasa-arvoa. Myös terveyseroihin pitää puuttua tiukasti kaikilla politiikan sektoreilla, eikä terveydentilan taso saa olla riippuvainen esimerkiksi tulotasosta tai asuinpaikasta.

Vihreän hyvinvointivaltion kehitys perustuu tutkimustietoon. Hyvinvointivaltiota kehitetään tutkimustiedon avulla. Laadukasta, riippumatonta ja relevanttia tutkimusta on tehtävä julkisin varoin, jotta hyvinvointivaltio toimisi tehokkaimmalla mahdollisella tavalla. Tutkimuspohjainen päätöksenteko edellyttää myös uskallusta uudistua ja kehittää hyvinvointivaltiota jatkuvasti paremmaksi.

Vihreä hyvinvointivaltio on valmis uudistumaan. Hyvinvointivaltio huolehtii yhteisesti rahoitetuista kaikille yhteisistä palveluista. Siksi on uskallettava kysyä, edistävätkö toimintatavat kansalaisten hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla. Tarvitaan siis kykyä jatkuvasti parantaa palveluja. Tämä ei onnistu ilman hyvää ja osaavaa johtajuutta.

Vihreä hyvinvointivaltio on teknologiamyönteinen. Vihreässä hyvinvointivaltiossa teknologinen kehitys on mahdollisuus, ei uhka. Julkisen vallan on parhaansa mukaan käytettävä uusinta teknologiaa rohkeasti ja tehokkaasti. Teknologinen kehitys voi esimerkiksi kaventaa palvelutason eroja maan osien välillä.

Vihreä hyvinvointivaltio on kansainvälinen. Pohjoismaista hyvinvointivaltiota ei ylläpidetä ja kehitetä muusta maailmasta erillään olevassa tyhjiössä vaan globaalissa vuorovaikutuksessa. Ihmisten oikeus liikkua ja hakea itselleen hyvää elämää kuuluu olennaisesti hyvinvointivaltioon. Vihreä hyvinvointivaltio on samalla valmis kantamaan globaalin vastuunsa.

Vihreä hyvinvointivaltio on taloudellisesti kestävällä pohjalla. Nykyinen ja tulevakin hyvinvointivaltio perustuu verotuloihin. Riittävät verotulot edellyttävät elinvoimaista

elinkeinoelämää eli laajaa ja monipuolista yksityistä sektoria. Avoin suhtautuminen markkinatalouteen on avainasemassa hyvinvointivaltion turvaamiseksi, kolmannen sektorin roolia unohtamatta.

4. Viisi hyvinvointivaltion tulevaisuuteen vaikuttavaa kehityskulkua ja vihreitä ratkaisuja niihin

Väestön ikääntyminen

Suomen väestö vanhenee nopeinta vauhtia Euroopassa. Eläkeikäisten määrä kasvaa rajusti samaan aikaan, kun työikäisten määrä vähenee. Tilastokeskuksen ennusteen mukaisesti työikäisen väestön määrä vähenee Suomessa nykyisestä noin 65 prosentista 58 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.

Ikääntyvä väestö aiheuttaa palvelutarpeen kasvua erityisesti sosiaali- ja terveyssektorille. Väestön ikääntyminen asettaa siis vakavia haasteita julkisen talouden kestävyydelle varsinkin tilanteessa, jossa Suomen talous on ollut jo vuosia matalasuhdanteessa ja julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta on noussut merkittävästi.

Suuri osa ikääntyvästä väestöstä on entistä terveempää ja aktiivisempää. Monet tekevät työtä, vaikka eivät siitä palkkaa saakaan. He osallistuvat esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan sekä jakavat hiljaista tietoa tuleville sukupolville.

Vihreitä ratkaisuja:

- Nostetaan työllisyysastetta, jolloin verotulojen määrä kasvaa ja tulonsiirtoihin kuluvat menot vastaavasti vähenevät.
- Lisätään työperäistä maahanmuuttoa ja parannetaan kaikkien maahanmuuttajien mahdollisuuksia työntekoon.
- Tuetaan vanhenevien ihmisten kotona asumista mahdollisimman pitkään hyvien kotipalveluiden avulla ja hillitään samalla hoivakulujen kasvua. Omaishoidon tuki on siirrettävä Kelan vastuulle yhtenäisten myöntökriteerien takaamiseksi.
- Parannetaan julkisen palvelutuotannon tuottavuutta hyödyntämällä teknologiaa ja uudistamalla tuotantorakenteita tarpeen ja tutkimustiedon perusteella.
- Huomioidaan ihmisten varallisuus aiempaa tarkemmin julkisten palvelujen rahoituksessa, eli varakkaiden ihmisten omavastuuosuuksia esimerkiksi palveluasumisessa on nostettava.
- Pidennetään ihmisten työuria muun muassa
  - vähentämällä nuorisotyöttömyyttä,
  - panostamalla työhyvinvointiin,
  - helpottamalla osatyökykyisten työskentelymahdollisuuksia,
  - torjumalla ikäsyryntää,
  - uudistamalla eläkejärjestelmää,
  - tarjoamalla opiskelijoille riittävä opintotuki
  - siirtymällä työntekoa helpottavaan perustuloon sekä

- helpottamalla työn perässä muuttamista sallimalla asumistuessa enemmän kuntakohtaista vaihtelua ja poistamalla asuinosa- ja asuinkiinteistöjen varainsiirtovero.

Yhteiskunnan eriytyminen ja ylisukupolviset ongelmat

Suomalainen yhteiskunta on eriytyvässä. Tulo- ja terveyserot ovat kasvussa ja sosiaaliset ongelmat periytyvät yli sukupolvien. Valtaosalla suomalaisista menee paremmin kuin ennen, mutta osalle väestöstä kertyy aiempaa enemmän ongelmia ja huono-osaisuutta. Sosiaalinen etäisyys kasvaa. Eriytyneiden asuinalueiden ja palveluiden myötä kaikki suomalaiset eivät enää kohtaa toisiaan ja tunnista yhteiskuntamme elämäntilanteiden kirjoa. Hyvin toimeentulevan perheen lapset voivat kasvaa näkemättä todellista köyhyyttä ja viimesijaisen sosiaaliturvan varassa elävän perheen lasten harrastusmahdollisuudet ovat rajallisemmat.

Huono-osaisuus ja sosiaaliset ongelmat, kuten asunnottomuus ja pitkäaikainen toimeentulotuen asiakkuus, periytyvät. Tällä hetkellä Suomessa on jo kolmannen polven sosiaalitoimen asiakkaita. Näiden nuorten on hyvin vaikea päästä elämässään eteenpäin ilman yhteiskunnan erityistä tukea. Lisäksi leipäjonot pidentyvät ja suurimmalle osalle niissä käyvistä ruoka-apu on välttämätöntä oman pärjäämisen kannalta. Yhteiskunnan huono-osaisten asema on tärkein hyvinvointivaltion onnistumisen mittari. Eriarvoistumisen kierteet on saatava katkaistua, jotta kaikilla olisi mahdollisuus pärjätä ja olla aidosti osa yhteiskuntaamme.

Vihreitä ratkaisuja:

- Parannetaan perusturvan tasoa niin, että yhä harvempien tarvitsee elää passivoivan toimeentulotuen varassa.
- Siirrytään perustuloon, jotta myös ne, joiden voimat eivät tällä hetkellä riitä byrokraattisessa tukiviidakossa luovimiseen, saavat perustoimeentulon.
- Panostetaan sosiaalityöhön niin, että lastensuojelulla ja sosiaalityöntekijöillä on aikaa paneutua apua tarvitsevien ohjaamiseen ja tukemiseen.
- Tarjotaan lapsiperheille riittävästi kotipalveluita ja muita perheiden jaksamista tukevia palveluita ja ehkäistään siten ongelmien kasautumista jo varhaisessa vaiheessa.
- Kaavoitetaan samoille asuinalueille erilaisia asuntoja ja sekä omistus- että vuokra-asuntoja sosiaalisen etäisyyden kaventamiseksi.
- Huolehditaan varhaiskasvatuksen laadusta, subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta ja päivähoitopaikkojen riittävyydestä osana ennaltaehkäisevää ja lapsiperheitä tukevaa työtä.
- Varmistetaan koulujen tukipalvelujen, kuten tukiopetuksen, kuraattorien ja kouluterveydenhuollon, riittävyys. Näin kaikki saavat tarvitsemansa tuen koulutielle.
- Kavennetaan terveyseroja takaamalla kaikille helposti saavutettava ja laadukas perusterveydenhuolto, mukaan lukien mielenterveyspalvelut.
- Kehitetään mielenterveys- ja päihdepalvelujen yhteistyötä niin, että mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät ihmiset saisivat helpommin tarvitsemansa avun.
- Tuetaan uutta yhteisöllisyyttä, joka luo sosiaalisuutta, tuo ihmisiä lähemmäs toisiaan ja auttaa tukemaan niitä, jotka ovat vaarassa pudota yhteiskunnan marginaaliin.
- Kehitetään eri julkisten palveluiden ja instituutioiden yhteistyötä ja sähköisiä järjestelmiä niin, että varhainen puuttuminen on helpompaa.

Digitalisaatio ja automatisaatio

Teknologian nopea kehitys muuttaa työelämäämme radikaalisti. Digitalisaatio, automatisaatio ja robotiikka vähentävät ihmistyön tarvetta eri tuotannon aloilla. Samalla ihmisten uudelleen kouluttautumisen tarve kasvaa.

Kiihtyvä automatisaatio uhkaa myös hyvinvointivaltion rahoitusta. Työn määrän vähetessä myös verotulot laskevat. Tulevaisuuden haasteena on löytää työtä robottien korvaamille ihmisille sekä verotuloja valtiolle ja kunnille palvelujen ja sosiaaliturvan kattamiseksi.

Vihreitä ratkaisuja:

- Siirtymällä perustuloon tuetaan mielekästä osallistumista yhteiskuntaan myös perinteisen palkkatyön ulkopuolella ja mahdollistetaan ihmisille erilaiset tavat sisällyttää elämään palkkatyön lisäksi esimerkiksi yrittäjyyttä, opiskelua ja lasten hoitamista.
- Jaetaan työtä useammalle tekemällä mahdolliseksi työajan lyhentäminen, parantamalla osa-aikaisen työn tekemisen edellytyksiä ja lisäämällä ihmisten vapaa-aikaa.
- Mahdollistetaan ihmisten osallistumista yhteiskuntaan erilaisin keinoin, kuten uusilla koulutuksen, matalan kynnyksen kulttuuritarjonnan, vapaaehtoistyön ja mikroyrittämisen malleilla.
- Panostetaan koulutukseen ja varmistetaan, että ihmiset voivat opiskella ja lisäkouluttautua joustavasti myös työuransa aikana.
- Parannetaan julkisten palveluiden sähköisiä asiointipalveluja monipuolisiksi ja saumattomiksi kokonaisuuksiksi sekä automatisoidaan kaavamaisista paperinpyöritystä. Nopeampien käsittelyaikojen lisäksi järkevillä tietojärjestelmillä voidaan säästää yhteiskunnan varoja.
- Kehitetään terveydenhuollon teknologioita niin, että ihmiset voivat helpommin seurata omaa terveydentilaansa ja osaavat hakeutua lääkäriin oikeassa vaiheessa. Terveydenhuolto ja hoiva vaativat kuitenkin edelleen myös riittävästi ihmiskontakteja.
- Kun automatisaatio ja digitalisaatio vähentävät ihmistyön määrää yhteiskunnassa, se vähentää ansiotyötuloista tulevaa verokertymää. Sen sijaan on syytä olettaa, että pääomatulot ja varallisuuden kertyminen tulevat kasvamaan entisestään, kun kone ja algoritmi tekevät yhä suuremman osan tuottavasta työstä ihmisten sijasta. Niissä oloissa on pystyttävä vastaavasti verottamaan voimakkaammin pääomatuloja ja varallisuutta yhteisen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Hidas talouskasvu

Hidas talouskasvu haastaa hyvinvointivaltion: miten hyvinvointi rahoitetaan, jos varoja on yhä vähemmän? Hyvinvointivaltio ei ole vain hyviä aikoja varten – itse asiassa se on juuri vaikeita aikoja varten. Perusrakenteiden tulee kestää talouden heilahtelut ja ehkäistä myös niiden kohtuuton vaikutus ihmisten arkeen.

Taloutta voi heiluttaa vastaisuudessa yhä enemmän ilmastonmuutos. Mielestämme taloudelle tulee asettaa selkeät pelisäännöt ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Globaali kilpailu ja talous ovat tosiasioita. Eristäytyminen ei ole ratkaisu eikä vihreä vaihtoehto.

Vihreille maailma on yksi, talous mukaan lukien. Talouden ennustettavuuden ja sitä kautta hyvinvoinnin jatkuvuuden paras tae on demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion periaatteen puolustaminen.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio on hyvä viitekehys oikealle markkinataloudelle ja vastavoima vääränlaiselle protektionismille. Jos hyvinvointivaltion turvaverkot ovat kunnossa, markkinoilla voi tapahtua paljonkin ”luovaa tuhoa.” Syntyy entistä vahvempia yrityksiä sen sijaan, että tekohengitetään aloja, joilla ei ole tulevaisuutta. Pohjoismainen malli tarjoaa terveitä pelisääntöjä globaaliin kilpailuun ja talouteen.

Vihreitä ratkaisuja:

- Panostetaan erityisesti tulevaisuuden aloihin ja suomalaisiin vahvuusaloihin, kuten puhtaaseen teknologiaan ja koulutukseen kaikilla tasoilla. Asiantuntemuksen lisäksi on kehitettävä markkinointitaitoja: innovaatiosta tulee myyntituote vasta, kun yrittäjän markkinointiosaaminen ja verkostot ovat asiantuntemuksen tasolla.
- Tuetaan yksinyrittäjiä ja pienyrittäjiä muun muassa helpottamalla siirtymistä palkkatyön ja yrittäjyyden välillä, parantamalla joukkorahoitusmalleja sekä helpottamalla opiskelun yhdistämistä työntekoon.
- Pienyritysten ja osuuskuntien toimintaedellytyksiä edistetään esimerkiksi erilaisten kevyen rakenteen yrityshautomojen ja verstastilojen avulla.
- Päätöksenteossa priorisointien tulee perustua tutkittuun tietoon ja päätösten kustannusvaikutukset täytyy pystyä ennakoimaan nykyistä tarkemmin.
- Julkisin varoin annettavan tuen tulee olla mahdollisimman kustannusvaikuttavaa ja tiedon karttuessa tulee luopua toimintamalleista, joiden vaikuttavuus on huonoa.
- Taloudellisesti vaikeina aikoina on luotettava kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistyön voimaan, vaikka ne eivät korvaakaan julkista sektoria hyvinvointivaltion ytimessä. Ihmisten oma aktiivisuus on aina arvokasta, hyvinä ja huonoina aikoina.
- Sosiaaliturva uudistetaan perustulolla, joka tuo tasa-arvoa ja selkeyttä sekä todennäköisesti myös säästöjä ja tuottoja, kun kansalaiset voivat keskittyä työntekoon tukihakemusten sijaan ja viranomaisilta vapautuu aikaa hallinnosta.
- Hyvinvointivaltiota ei voi rakentaa ympäristön kustannuksella.
- Varmistetaan, etteivät esimerkiksi vapaakauppasopimukset rajoita vapauttamme järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut kansallisesti parhaalla mahdollisella tavalla.

Monikulttuurisuus

Kulttuurin monimuotoisuus on rikkautta. Suomalainen kulttuuri ja ihmisten elämäntavat Suomessa ovat itsessäänkin monimuotoisia. Olemme kuitenkin kansakuntana vasta opiskelemissa sitä, miten tulla toimeen useiden eri kulttuurien kanssa. Me vihreät näemme, että hyvinvointivaltio on paras tae sisäiselle turvallisuudelle. Kaikista huolehtivassa yhteiskunnassa on vähemmän levottomuutta.

Ilmastonmuutos lisää globaaleja muuttoliikkeitä. Jo nyt monet ihmiset joutuvat jättämään kotinsa kuivuuden, tulvien tai resurssien jakamiseen liittyvien konfliktien takia. Ilmastonmuutoksen edetessä ongelmat pahenevat, pakolaisten määrä kasvaa ja ihmisten liikkuminen lisääntyy.

Myös me Suomessa saamme osamme näistä muuttoliikkeistä. Maahanmuuttajien määrä tulee kasvamaan, ja se pitää huomioida yhteiskuntamme tulevaisuutta suunniteltaessa. Tarvitsemme myös

Suomeen lisää ihmisiä huolehtimaan väestön ikärakenteesta ja huoltosuhteen heikkenemisestä johtuvista haasteista.

Vihreitä ratkaisuja:

- Monikulttuurisuuskasvatusta ja kotouttamismalleja kehitetään niin, että suomalaisesta ilmapiiristä saadaan avoimempi monikulttuurisuudelle ja maahanmuuttajille saadaan aidot mahdollisuudet asettautua yhteiskuntaamme.
- Sosiaali- ja terveystalvveluja kehitetään niin, että ne vastaavat hyvin myös maahanmuuttajien tarpeisiin.
- Kaavoituksessa ja asuntopolitiikassa varmistetaan sosiaalisen etäisyyden vähentämiseksi, etteivät kaupunkien asuinalueet eriydy maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten alueiksi.
- Maahanmuuttajien työllistymistä tuetaan esimerkiksi anonyymeillä rekrytoinneilla, kielivaatimuksista joustamalla ja ulkomaalaisten opiskelijoiden oleskelulupa-aikaa pidentämällä.
- Tuetaan kulttuurien moninaisuuden säilymistä ja samalla varmistetaan, ettei kenenkään ihmisoikeuksia rikota. Monikulttuurisuus tuo Suomeen myös tärkeitä kansainvälisiä verkostoja, joista voi olla hyötyä koko yhteiskunnalle.
- Suomen on toteutettava globaalia oikeudenmukaisuutta tarjoamalla tukea kehittyville maille ja vähennettävä inhimillistä kärsimystä maailmassa auttamalla erilaisten konfliktien ja luonnonkatastrofien uhreja.

5. Hyvinvointivaltion painopiste tulevaisuudessa

Vihreä hyvinvointivaltio pyrkii kestävyteen niin ihmisten, luonnon kuin taloudenkin osalta. Emme halua elää tulevaisuuden kustannuksella vaan päinvastoin pitää katseen tulevaisuudessa: miten voimme elää tänään niin, että tulevaisuus on mahdollisimman hyvä kaikille?

Hyvinvointivaltion osalta tämä nostaa keskiöön erityisesti kolme painopistettä:

Lapset, nuoret ja koulutus ykkösinä. Jotta voidaan rakentaa kestävää tulevaisuutta, tulee panostaa tulevaisuuden tekijöihin. Vihreän hyvinvointivaltion erityisessä suojeluksessa ovat lapset ja nuoret. Mitä nuoremista ihmisistä on kyse, sitä perustellumpaa on edellyttää yhteiskunnan järjestävän heille yhtäläiset ja laadukkaat lähtökohdat maailmaa varten. Kodin, neuvolan, varhaiskasvatuksen ja peruskoulun laatu ja yksilöllisten ominaisuuksien huomioon ottaminen on hyvinvointivaltion tulevaisuuden paras vakuutus. Kukaan ei saa pudota koulutiellä.

Ennaltaehkäisevää ja uutta rakentavaa. Hyvinvointivaltion toimet tulee rakentaa sillä tavoin kokonaisuutena, että painopiste voi aidosti olla hyvinvoinnin lisäämisessä ja ongelmien ehkäisyssä. Tämä voi vaatia vakiintuneiden toimialarajojen ylittämistä ja eri toimintojen uudenlaista koordinoimista. Yksi politiikan lohko ei saa kannustaa toimintaan, jonka jälkiä toinen joutuu korjailemaan. Hyvinvointivaltion toiminnan tulee olla johdonmukaista ja tavoitteellista. Väärästä paikasta säästäminen ja ongelmien päästäminen kasaantumaan maksavat myöhemmin pitkän pennin. Oikea-aikaiset ja riittävät palvelut ovat sekä inhimillisempiä että säästävät samalla yhteiskunnan varoja.

Järkevät ja tehokkaat menetelmät kaikkeen toimintaan. Kaikkien hyvinvointivaltion toimintojen tulee olla perusteltuja, toimivia, tehokkaita, ihmislähtöisiä ja tietoon pohjautuvia. Tämä ei tarkoita kasvotonta tehotuotantoa vaan sitä, että ihminen on kaiken toiminnan keskiössä ja jokainen toimi on käyty läpi: miten se parhaiten palvelee asukkaita? Olemme valmiita jatkuvasti tarkastelemaan palvelupalettia ja miettimään, saisimmeko siitä paremmin kaikkia hyödyttävää. Vihreät eivät hae vain standardiratkaisuja vaan sama tulos voidaan saavuttaa eri keinon antamalla tilaa ihmisten oma-aloitteellisuudelle ja toimijoiden moninaisuudelle.

Vihreässä hyvinvointivaltiossa määritellään yhdessä hyvinvointipalvelujen ydin. Varmistetaan perusta, joka toteutuu kaikissa tilanteissa. Tämä yhteinen poliittinen linjanveto ohjaa toteutettavaa politiikkaa sekä resurssienjakoa. On välttämätöntä, että hyvinvointivaltio keskittyy ensisijaisesti olennaisimpaan. Emme halua karsia palveluja tai heikentää ihmisten elämänlaatua. Sen sijaan haluamme, että taloudellisesti niukkoinakin aikoina päättäjät priorisoivat hyvinvointivaltion ydintä ja tekevät tietoisia, kokonaisuuden kannalta parhaita päätöksiä.

Hyvinvointivaltion ytimenä ja sitä oleellisesti tukevana palveluina pidämme seuraavia.

Ydin: Palvelut joilla rakennetaan perusta ja jotka kaikkien tulee saada yhdenvertaisina ja laadukkaina. Ytimeen kuuluvat koulutus, terveydenhuolto ja sairaanhoito, perustoimeentulo sekä ehkäisevät ja tukevat sosiaalipalvelut.

Erityisryhmien palvelut: Hyvinvointivaltion tulee aidosti kuulua kaikille. Jotta tämä toteutuu, osan tietä pitää tasoittaa enemmän kuin toisten.

Vapaa-ajan palvelut: Ihmisten hyvinvointi rakentuu olennaisesti kulttuuri, liikunta- ja muilla vapaa-ajan palveluilla, joita täytyy tukea niin, että ne ovat aidosti ihmisten saavutettavissa.

Asuinympäristö: Asuinympäristöt tulee rakentaa niin, että ne tukevat ihmisten liikkumista, kulttuuria ja omaehtoista toimintaa. Asuinalueiden segregoituminen pitää estää ja rakentaa mahdollisimman monipuolisia alueita.

Vihreä hyvinvointivaltio on universaali: hyvinvointivaltio on kaikkia varten. Sillä rakennetaan yhteiskuntaa, joka on hyvä kaikille. Hyvinvointivaltiossa kaikki ovat saamapuolella: toimivat palvelut, yhteiskunnallinen vakuus, yleinen tasa-arvoisuus sekä kaikista huolehtiminen tuovat vastinetta rahoille.

Universaalius ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki saavat aina samaa samaan hintaan. Vihreään näkemykseen kuuluu, että erilaisille erityisryhmille tai erityistä tukea tarvitseville tarjotaan enemmän. Lisäksi pidämme hyväksyttävänä esimerkiksi sitä, että hyvin toimeentuleva ihminen maksaa jonkin verran korkeampia asiakasmaksuja tai että varallisuus otetaan huomioon vanhuuden hoivapalveluja hinnoiteltaessa.

6. Hyvinvointivaltion rahoitus

Hyvinvointivaltion ylläpitäminen vaatii rahaa. Vihreä näkemys on, että raha tulee kerätä ihmisiltä ja yrityksiltä mutta sen tulee kulkea julkisen vallan kautta. Emme halua hyväntekeväisyysyhteiskuntaa, jossa rikkaat antavat almuja köyhille, vaan hyvinvointivaltion, jota me kaikki mahdollisuuksiemme mukaan rahoitamme.

Pohja hyvinvointivaltion kestäväälle rahoitukselle rakennetaan riittävän korkealla työllisyysasteella. Työ tuo mukanaan olennaisen tarpeellisia verotuloja. Pitämällä ihmiset kiinni työelämässä tuetaan myös syrjäytymisen ehkäisyä.

Hyvinvointivaltiota ei voida ylläpitää ilman vakaata ja riittävää verokertymää. Me vihreät olemme valmiita ennemmin korottamaan veroja kuin leikkaamaan keskeisimmistä hyvinvointipalveluista. Verotuksen tulee olla progressiivista, kannustaa osallistumaan ja työntekoon sekä rangaista saastuttamisesta ja ohjata ihmisiä ja yrityksiä ympäristöystävälliseen toimintaan.

Jotta hyvinvointivaltio haluamallamme kattavuudella saadaan rahoitettua, sitä on tarpeen uudistaa. Noita uudistuksia käsittelemme tässä ohjelmassa. Yleislinjoina pätevät seuraavat:

- Teemme mieluummin rakenteellisia uudistuksia kuin juustohöyläämme palveluista ja murennamme hyvinvointivaltiota.
- Julkisen sektorin tulee olla valmis uudistumaan ja innovoimaan, ottamaan käyttöön uusia toimintatapoja ja hyödyntämään teknologiaa. Tehokkuutta ja säästöjä tulee etsiä ja toteuttaa kautta julkisen sektorin. Näin osaltaan paikkaamme hyvinvointivaltion rahoitusta.

Hyvinvointivaltion rahoituksessa lähdemme siitä yleisperiaatteesta, että ne, joilla on enemmän, myös osallistuvat enemmän. Tämä pätee paitsi verotuksen progressioon, myös siihen, että mielestämme hyvinvointipalvelujen rahoituksessa tulee olla valmius hyödyntää myös ihmisten omaa varallisuutta. Tämä on yksi keino, jolla hyvinvointivaltiota voidaan rahoittaa oikeudenmukaisella tavalla. Emme ole kerryttäneet varallisuuttamme yksin. Valtiolla on oikeus odottaa, että käytämme sitä yleiseksi hyväksi.

Haluamme säilyttää rahapelimonopolin, sillä se on keskeinen kulttuurin, urheilun, nuorisjärjestöjen ja sosiaali- ja terveysalan järjestöjen rahoittamisessa. Ei ole mahdollista eikä edes järkevää yrittää korottaa veroja niin paljon, että nykyisin rahapeliuotoilla katettavat sektorit pystyttäisiin maksamaan valtion ja kuntien budjeteista.

Yllä esittelemme näkemyksiämme hyvinvointivaltion painopisteistä. Painopisteiden tulee olla mielessä kaikessa hyvinvointivaltiota koskevassa päätöksenteossa. Haluamme koota hyvinvointivaltion tarvitsemat veroeurot. Mikäli rahoituksessa kuitenkin on jossain vaiheessa vajetta, hyvinvointivaltion ydin on toteutettava niissäkin tilanteissa.

7. Kenen vastuulla on hyvinvointi? - yksilön ja yhteiskunnan suhde

Vihreä hyvinvointivaltio on kattava ja julkisen vallan vastuu on laaja. Ihminen ei ole yksin vaan häntä ympäröi kaikissa elämäntilanteissa tarpeen mukaan tukeva ja suojaava hyvinvointivaltio. Me kaikki olemme osa samaa yhteisöä ja tuon yhteisön tulee kantaa, jos omat voimat eivät riitä. Vihreä hyvinvointivaltio ei holhoa tai lannista vaan sen tehtävänä on tukea ja mahdollistaa.

Hyvinvointivaltio ei synny ilman yksilöitä. Vihreässä hyvinvointivaltiossa kaikilla on todelliset mahdollisuudet osallistumiseen. Hyvinvointivaltio luo rakenteet, joissa voi yksilönä kehittyä monella tavalla ja siten tuoda panoksensa yhteisön kehittämiseen. Hyvinvointivaltio ei pakota yhteen muottiin eikä tarpeettomasti valvo kansalaisia vaan rohkaisee monimuotoisuuteen ja innovointiin.

Hyvinvointivaltio pohjaa väistämättä myös tiettyihin velvoitteisiin. Haluamme, että kaikki maksavat veroja. Haluamme, että kaikki käyvät peruskoulun. Haluamme, että kaikki noudattavat yhteisiä pelisääntöjä.

Me haluamme mahdollistaa ihmisille erilaiset elämäntavat sekä ymmärtää erilaisia elämäntilanteita. Ihminen voi erilaisin tavoin antaa vastapalveluksensa yhteiskunnalle. Palkkatyön ja veronmaksun lisäksi ihminen voi tuottaa muuta hyvää, kuten kulttuuria tai toimia yhteisön eteen. Tietyissä elämänvaiheissa ihmisen käytännössä kuuluukin olla vahvasti saamapuolella, esimerkiksi lapsena, vanhuksena tai vakavan sairauden iskiessä.

Yksilöillä on vastuu tuoda oma osansa yhteiseen pöytään. Sama pätee yrityksiin. Suomalainen hyvinvointivaltio antaa myös yrittäjille paljon aina yrittäjän omasta koulutuksesta ja toimivasta infrastruktuurista yhteiskuntarauhaan saakka. Me haluamme, että myös yritykset kantavat vastuunsa hyvinvointivaltiosta: maksavat veroja, pitävät huolta työntekijöidensä hyvinvoinnista, sitoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan.

Vihreässä hyvinvointivaltiossa yrittäjät eivät kuitenkaan ole vain julkisten palvelujen välttämätön maksaja, vaan yhteisen hyvinvoinnin tärkeä rakentaja ja sen osa. Julkiset palvelut voidaan tuottaa vain elinvoimaisen yksityisen sektorin tuottamilla verovaroilla. Hyvinvointivaltio rohkaisee yrittäjyyteen ja purkaa yritystoiminnan turhia esteitä.

Vihreä hyvinvointivaltio tukee ihmisten vapautta ja oikeutta valita. Haluamme mahdollistaa kaikille omannäköisen elämän. Ymmärrämme kuitenkin myös vapaan valinnan rajat: ihminen ei tee valintojaan irrallaan yhteiskunnasta ja ympäristöstä. Siksi ihmistä ei voi vastuuttaa kaikista toimistaan tai elämäntilanteistaan. Esimerkiksi köyhyydelle ja päihdeongelmille löytyy usein syy taustasta ja ympäristöstä, jossa ihminen elää ja on elänyt lapsuutensa. Ketään ei pidä jättää yksin ongelmiensa kanssa.

Yhteiskunta saa kuitenkin edellyttää, että julkisen vallan lisäksi ihminen auttaa itse itseään. Hyvinvointivaltio tarjoaa tuen, puitteet ja suojaverkon, jossa ihminen voi ponnistaa ja kasvaa. Ihmiset haluavat pitää huolta itsestään ja myös osallistua yhteisen yhteiskunnan rakentamiseen, kunhan heillä on siihen mahdollisuus. Rakenteiden ja asenteiden tulee kannustaa ihmisiä, ei luoda umpikujia ja esteitä.

Hyvinvointivaltio voi joissain tapauksissa myös suojella ihmisiä heiltä itseltään ja tukea heidän pitkän aikavälin tavoitteitaan esimerkiksi korkealla päihdeverotuksella tai ohjaamalla säästämään vanhuuden toimeentuloa varten.

8. Hyvinvointipalvelujen järjestäminen - julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin roolit

Hyvinvointivaltion ydin on vahva julkinen sektori, joka turvaa hyvinvointipalvelut kaikille asukkaille yksilön ominaisuuksista tai maksukyvyistä riippumatta. Palvelujen on oltava riittävän laadukkaat, laajat ja helposti saatavissa, jotta kaikki käyttävät niitä tarvitessaan ja osallistuvat mielellään niiden rahoitukseen.

Vihreässä hyvinvointivaltiossa julkinen, yksityinen ja kolmas sektori ovat tiiviissä yhteistyössä. Hyvinvointia rakennetaan palkkatyöllä, yrittämisellä ja vapaaehtoisella osallistumisella. Eduskunta ja kunnanvaltuustot luovat yhteistyön pelisäännöt ja päätöksenteko perustuu aitoon demokratiaan - päätöksiä ei voi ulkoistaa virkamiehille tai konsulteille. Hyvinvointivaltiota ei kuitenkaan rakenna yksin julkinen valta vaan koko kansa.

Toimivassa hyvinvointivaltiossa tarvitaan normeja ja säädöksiä. Ne on rakennettu turvaamaan monia meille tärkeitä tavoitteita: yhdenvertaisuutta, terveyttä, turvallisuutta, kulttuuriperintöä, saavutettavuutta. Normit auttavat sekä yksilöä että yrittäjää: kaikki pelaavat samoilla, reilulla säännöllä. Normien ja säädösten on tärkeä seurata aikaa ja olla yhteensopivia toistensa kanssa. Jäykkien ja tarpeettomiksi jääneiden menneen ajan rakenteiden purkaminen on järkevää. Massiivisille norminpurkutalkoille ei kuitenkaan ole tarvetta.

Julkinen sektori vastaa erityisesti sosiaali- ja terveystalouden sekä sosiaaliturvan kokonaisuuden toimivuudesta ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Myös koulutus perustasolta korkeakouluihin on julkisen sektorin päävastuulla, jotta kaikille voidaan parhaiten taata yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Nämä ovat pohjoismaisen hyvinvointivaltion ominaispiirteitä, jotka tulee säilyttää myös tulevaisuudessa.

Julkinen sektori siis järjestää hyvinvointipalvelut. Osa julkisesti tarjottavista palveluista voidaan tuottaa yksityisesti tai kolmannen sektorin toimesta. Yksityisellä ja kolmannella sektorilla on julkista sektoria täydentävä rooli, ja on olennaista, että niiden tuottamien palveluiden koordinointi- ja valvontavastuu pidetään julkisella vallalla. Työnjakoa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä kannattaa tarkastella ennakkoluulottomasti. Palvelujen ja niiden tuotantotapojen pitää tarvittaessa kyetä muuttumaan ajan mukana.

Palvelujen kilpailuttaminen tai ulkoistaminen ei ole itseisarvo. **Palvelujen ulkoistaminen yksityisen tahon tuotettavaksi kannattaa vain, jos siten saadaan aidosti julkisen tuottamaa laadukkaammat palvelut samalla hinnalla tai yhtä laadukkaat palvelut edullisemmalla hinnalla.** Kilpailuttamisen kannattavuutta laskettaessa tulee ottaa huomioon niin kilpailutusprosessista kuin ulkoistettujen palvelujen laadunvalvonnasta koituvat kustannukset sekä vaikutukset, joita ulkoistamisella mahdollisesti saattaa olla muulle julkiselle palveluntuotannolle.

Ulkoistettavien palveluiden kilpailutuksen pelisääntöjen on oltava läpinäkyviä ja kilpailutusten kriteerejä on täydennettävä nykyistä monipuolisemmiksi. Yhtenä kriteerinä tulee käyttää yrityksen veronmaksuhalukkuutta ja sitoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. **Julkisen vallan tulee aina kantaa kokonaisvastuu hyvinvointipalveluista** ja varmistaa, että mahdollinen palvelujen tuottaminen yksityisesti on kokonaisuuden kannalta järkevää ja tehokasta. **Kilpailutusten ulkoisvaikutukset ja sivukustannukset on huomioitava.** Osana kokonaisharkintaa tulee käsitellä myös se, miten eri tahojen tuottamat palvelut ovat yhteen sovitettavissa ja millaiseksi hyvinvointipalvelujen kokonaispaletti muodostuu yksilön kannalta: tukevatko esimerkiksi liikunta- ja terveyspalvelut toisiaan?

Kilpailutuksia tulee pilkkoa pienemmiksi kokonaisuuksiksi, jotta myös kolmannen sektorin toimijat ja pienemmät yritykset pystyvät haastamaan ylikansalliset terveyst- ja hoivajätit. Lisäksi kilpailutuksen piilokustannukset on tunnistettava ja sopimustekniikkaa on kehitettävä, jotta esimerkiksi palvelun palauttaminen takaisin julkiseen tuotantoon on mahdollista. Kilpailutettuja palveluja on arvioitava säännöllisesti. Niiden todellisen laadun tulee olla mitattavissa.

Palvelusetelit voivat oikein käytettynä olla toimiva tapa käyttää sekä julkisen että yksityisen sektorin palveluita tehokkaasti. Palveluseteli antaa hyvän mahdollisuuden valita ne tuottajat, joiden työn laatua voi seurata ja auditointia suorittaa säännöllisesti. On kuitenkin huomioitava, että palvelusetelien käyttö sopii vain osaan hyvinvointipalveluista: palveluista on oltava tarjontaa ja lisäksi on olennaista, että yksilöillä todella on kyky ja osaaminen valita itselleen paras palveluntuottaja.

Sosiaali- ja terveydenhoidossa kilpailutus vaatii erilaisia painotuksia kuin muussa palveluntuotannossa. Palveluiden laadun ja tuloksellisuuden mittaamisen tulee perustua asiakkaiden elämänlaadun parantumista arviointiin.

Julkisten palvelujen kehittäminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Julkisia palveluita kehitetään parhaiten, kun kehitys perustuu uusimpaan tutkimukseen ja hyviin käytäntöihin. **Yksityinen sektori toimii parhaimmillaan julkisen sektorin tukena innovaatioiden tuottajana ja toiminnan kirittäjänä.** Julkinen sektori voi oppia yksityiseltä sektorilta esimerkiksi toiminnan tehokkuudesta ja asiakaspalvelun laadusta. Hyvinvointivaltion palveluiden kehittämistä ei saa kuitenkaan jättää yksinomaan yksityisen sektorin vastuulle, vaan myös julkisella puolella on oltava jatkuvasti resursseja ja tahtoa kehittää hyvinvointivaltiota sekä parantaa palveluita oman tutkimuksen ja kehitystyön kautta.

Olennaista on työn tuottavuuden kasvu myös julkisella sektorilla. **Suhtaudumme myönteisesti erilaisiin kokeiluihin, joilla voidaan testata uusia keinoja toteuttaa hyvinvointipalveluja.** Kokeilut ovat oiva tapa, jolla palveluja voidaan vastakin tuottaa julkisesti mutta avoimena ideoinnille, kehittämiselle ja uudennaisille toimintatavoille. Kokeiluista saatuja oppeja pitää ottaa rohkeasti käyttöön ja ne pitää toteuttaa läheisessä yhteistyössä tutkijoiden kanssa, jotta kokeiluista saatu tieto on luotettavaa ja sovellettavissa.

Uudistumishaluinen asenne on vihreille tärkeä lähtökohta hyvinvointipalveluiden järjestämisessä. Aina kun saadaan uutta tietoa erilaisten käytäntöjen vaikutuksista, tulee olla valmius tehdä johtopäätöksiä siitä, kannattaako kyseistä käytäntöä jatkaa vai etsiä jotain uutta. Sähköinen tiedonkeruu palveluista mahdollistaa paljon aiempaa nopeampien johtopäätösten tekemisen palveluiden toimivuudesta. Tällaisia tiedolla johtamisen menettelyjä tulee ottaa rohkeasti käyttöön, jotta päästään tilanteeseen, jossa päätöksenteko perustuu parhaaseen mahdolliseen

saatavilla olevaan tietoon.

Julkisten palveluiden johtamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Hyvinvointivaltiota kohtaavat haasteet ovat monella tavalla vaikeita ja siksi tarvitaan kykyä viedä läpi monenlaisia muutoksia. Tämän vuoksi hyvinvointipalveluiden johtamisen edellytyksiä on jatkuvasti ylläpidettävä ja kehitettävä. Tässä keskeistä on johtajien kouluttaminen kaikilla tasoilla. Vahvan asiantuntemuksen rinnalle on nostettava johtamistaidot keskeiseksi kriteeriksi esihenkilötehtäviä täytettäessä. Johtamiskoulutus tuleekin asettaa pätevyysvaatimukseksi johtajien paikkoja täytettäessä ja hyvinvointipalveluiden johtamisesta on tehtävä houkutteleva uravaihtoehto.

Julkisten palveluiden valinnanvapautta pitää kehittää mutta pitäen samalla huolta siitä, että palvelut eivät eriydy ihmisryhmien mukaan. **Valinnanvapaus julkisten palvelujen sisällä** on suotavaa senkin takia, että muuten osa taloudellisesti siihen kykenevistä ihmisistä siirtyy yksityisten palvelujen piiriin. Silloin julkisten palvelujen kehittäminen ja julkisiin palveluihin määrärahojen laittaminen jäävät helposti toisarvoisiksi poliittisessa keskustelussa.

Kolmannen sektorin toimijat ja yritykset voivat julkisen palveluntuotannon rinnalla tarjota lisää valinnanvaraa hyvinvointivaltion palveluvalikoimaan. Toimivien palvelujen vuoksi on tärkeää pitää kansalaiskeskustelu avoimena, ja vertaisryhmien tietoa tulee kunnioittaa asiantuntijatiedon rinnalla.

Kolmannen sektorin toimijat ovat usein lähempänä tavallisia ihmisiä kuin julkiset tai yksityiset toimijat, ja vapaaehtoistyö tekee niistä parhaimmillaan joustavia ja tehokkaita palveluntuottajia. Lisäksi kolmas sektori tukee ihmisten työllistymistä tarjoamalla joustavia liukumia työelämään esimerkiksi työttömyyden tai sairauden jälkeen. Kolmannelle sektorille on kertynyt paljon sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntemusta, jota hyvinvointivaltion kannattaa hyödyntää muun muassa vertaistuen ja vertaisneuvonnan sekä koulutusten muodossa.

Kolmannen sektorin roolia hyvinvointipalvelujen tuottajina ja kehittäjinä ei pidä unohtaa. Ihmisten inhimillistä kohtaamista ei kuitenkaan voi ulkoistaa kolmannelle sektorille: on välttämätöntä, että myös julkisia palveluja käyttävät ihmiset kokevat tullessa kuulluiksi ja kohdatuiksi on kyse sitten lääkärikäynnistä tai kotipalvelusta.